

پژوهشهای حقوقی

شماره ۱۲

هزار و سیصد و هشتاد و شش - نیمسال دوم

مقالات

- حقیقت و مجاز حقوق هسته‌ای ایران در پرتو قطعنامه ۱۸۰۳ شورای امنیت
- بررسی روابط حقوقی طرفهای اعتبار اسنادی الکترونیک
- ممنوعیت جمع مشاغل در حقوق ایران با نگاهی به حقوق فرانسه
- شرکتهای خصوصی نظامی و امنیتی و حقوق بین‌المللی بشردوستانه
- تشخیص بزه سیاسی و تأثیر رویه دیوان عالی کشور بر آن در فرانسه
- مطالعه تطبیقی تعزیر خصوصی با نظریه کیفر خصوصی متجاوز به حقوق معنوی

موضوع ویژه: حقوق راهنمایی و رانندگی

- تأثیر قوانین و مقررات راهنمایی و رانندگی در قانونمداری رفتارهای اجتماعی
- پیوند قواعد بیمه‌ای و حقوق حوادث رانندگی
- حقوق و تکالیف عابران پیاده در ترافیک
- نگاهی به راهکارهای قانونی حمایت از عابر پیاده
- جنایت غیر عمدی ناشی از تقصیر در رانندگی
- سازمان ملل متحد و مقابله با «بحران جهانی سوانح رانندگی»

نقد و معرفی

- نقدی بر قانون جدید ثبت اختراعات (مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۳)
- نقش اینترپل در مبارزه با قاچاق بین‌المللی مواد مخدر

بررسی روابط حقوقی طرفهای اعتبار اسنادی الکترونیک

مهدی اعتمادی * - علی تازیکی نژاد **

چکیده: با آماده شدن «ای.یو.سی.پی.» در اول آوریل ۲۰۰۲ سیر تکامل اعتبار اسنادی تجاری به سمت یک سیستم پرداخت الکترونیکی آغاز گردید. تکامل به سمت ارائه الکترونیکی اعتبار اسنادی، بدون شک وظایف و مسؤولیتهای بسیاری از بانکهای درگیر در قراردادهای اعتبار مبتنی بر کاغذ امروزی را تغییر خواهد داد. گرچه ممکن است به منظور تأمین مالی، اهداف مربوط به ریسک، مسائل سیاسی و غیره نیاز به بانکهای واسطه باز هم وجود داشته باشد، ولی تغییر فوق‌الذکر به کم‌رنگ شدن نقش بانکها منجر خواهد گشت. اعتبار اسنادی الکترونیک به عنوان یک شیوه پرداخت الکترونیک، مسائل خاص خود را دارد. تحقیق حاضر بر آن است که به بررسی روابط حقوقی طرفهای اعتبار اسنادی الکترونیک و مباحث خاص آن از قبیل ارائه الکترونیکی اسناد (زمان و مکان ارائه)، سیستمهای خارجی، تغییر داده‌های الکترونیک به طور عام و اسناد الکترونیکی به طور خاص، مفهوم و سازوکار بررسی الکترونیکی اسناد و دیگر مسائل بپردازد.

کلیدواژه‌ها: ارائه الکترونیک، اعتبار اسنادی الکترونیک، بانک گشاینده، ذینفع، متقاضی.

مقدمه

اعتبار اسنادی^۱ به عنوان یک شیوه پرداخت مطمئن که هم منافع خریدار و هم منافع

* دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی.

** دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق اقتصادی دانشگاه شهید بهشتی.

1. Letter of Credit.

فروشنده را تأمین می‌نماید، سالهاست که در بازرگانی خارجی رواج یافته و امروزه قریب به اتفاق پرداختهای بین‌المللی از این طریق انجام می‌گیرد. به جرأت می‌توان گفت، دلیل اصلی کاربرد گسترده آن در بازرگانی بین‌المللی اطمینانی است که برای طرفین معامله بین‌المللی ایجاد می‌کند؛ با این توضیح که، چون در مبادلات بین‌المللی دو طرف معمولاً شناخت و اعتماد کافی نسبت به یکدیگر ندارند، فروشنده دوست ندارد تا زمانی که ثمن معامله را دریافت نکرده یا به طریقی از وصول آن، طبق شرایط قرارداد، اطمینان حاصل نکرده است، کالا را ارسال نماید خریدار نیز نمی‌خواهد تا زمانی که کالا به دست او نرسیده است، ثمن معامله را پرداخت نماید. اعتبار اسنادی به عنوان وسیله‌ای که پرداخت را تضمین می‌کند، برای تضمین این دو نفع متضاد از هر جهت مناسب است؛ زیرا به واسطه آن فروشنده تعهد یک بانک معتبر در کشور خریدار یا حتی در صورتی که اعتبار تأیید شده باشد، تعهد یک بانک داخلی را به دست می‌آورد و خریدار نیز اطمینان می‌یابد که تا زمانی که فروشنده به تعهدات خود مطابق شرایط اعتبار عمل ننموده و اسناد پیش‌بینی شده از جمله اسناد حمل را به بانک ارائه ندهد، بانک مبلغ اعتبار را به او پرداخت نخواهد کرد.^۲ علاوه بر این، اعتبار اسنادی وسیله تأمین مالی مناسبی برای خریدار می‌باشد. اما بر خلاف این مزایای مهم و اساسی، معایبی را نیز برای اعتبار اسنادی برشمرده‌اند که از آن جمله می‌توان به هزینه بالا و پائین بودن سرعت و احتمال تقلب^۳ در آن اشاره نمود.

از سوی دیگر، در سالهای اخیر تجارت الکترونیک و یا غیراسنادی^۴ با ورود به عرصه بازرگانی و بانکداری تحولات عظیمی را در روابط تجاری و مالی بین بازرگانان و بنگاههای اقتصادی و مالی ایجاد کرده است و اعتبار اسنادی نیز از این قاعده مستثنا نبوده است. در این راستا، برخی بانکها و مؤسسات مالی به این فکر افتادند که شیوه‌های الکترونیکی جایگزین برای اعتبار اسنادی ابداع کنند.^۵ ولی این دیدگاه درست و منطقی به نظر نمی‌رسید؛ زیرا، اولاً اعتبار اسنادی به عنوان متداول‌ترین شیوه پرداخت در تجارت

2. SITPRO's Letter of Credit Report: Report on the use of export letter of credit, 2001/ 2002, p. 5.
3. Emmanuel T. Iaryea, "Payment fore Paperless Trade: Are There Viable Alternatives to The Documentary Credit?", *Law and Policy in International Business*, v. 33, Issue 1, pp. 3-49.
4. Paperless Trade.
5. James E. Byrne, "Letter on Electronic Banking", *Annual Survey of Letter of Credit Law and Practice*, 2002, p. 13.

بین‌المللی از جایگاههای ویژه‌ای برخوردار است و قواعد و عرفهای ثابت و متحدالشکلی در رابطه با آن شکل گرفته که می‌تواند پاسخگوی بسیاری از مسائل باشد و ثانیاً، این شیوه پرداخت مزایای متعددی به همراه دارد که نباید آنها را نادیده گرفت^۶ بلکه می‌توان با استفاده از فناوری‌های جدید و با ایجاد هماهنگی بین مفاهیم تجارت الکترونیک و اعتبار اسنادی از مزایای هر دو بهره جست؛ با این توضیح که تجارت الکترونیکی با استفاده از فناوری‌های جدید سرعت مبادلات بازرگانی را تا حد قابل ملاحظه‌ای بالا برده و اصولاً، تسریع در عملیات تجاری و کاهش هزینه‌ها را از مزایای تجارت الکترونیکی ذکر می‌کند^۷، بنابراین با استفاده از ابزارهای تجارت الکترونیکی در عملیات اعتبار اسنادی می‌توان از معایب این مکانیسم پرداخت سنتی - یعنی، سرعت پائین و هزینه بالا - کاست و از اعتبار اسنادی به عنوان یک شیوه پرداخت در تجارت الکترونیکی استفاده نمود. به همین دلیل بیشتر تلاشهایی که تاکنون صورت گرفته در راستای تطبیق تحولات صورت گرفته با اعتبار اسنادی و ایجاد هماهنگی بین قواعد حاکم بر آنها بوده است. در این زمینه بیشتر تلاشهایی که تاکنون صورت گرفته در جهت جایگزین کردن اسناد کاغذی با اسناد الکترونیکی و فراهم نمودن امکان ارائه و بررسی الکترونیکی آنها جهت مطابقت با شرایط اعتبار اسنادی بوده است. چرا که روشهای مبتنی بر کاغذ توان همراهی با مقتضیات تجارت الکترونیکی را ندارند.

اجرای عملیات اعتبار اسنادی به صورت الکترونیکی، علاوه بر مباحث عام حقوقی مربوط به تجارت الکترونیک، مسائل خاص دیگری را نیز مطرح می‌سازد که نیازمند بحث و بررسی است. از این رو، در این تحقیق ضمن بررسی این مسائل عام در حد ضرورت، به مسائل خاصی که در رابطه با جنبه‌های حقوقی روابط اطراف اعتبار اسنادی الکترونیکی مطرح می‌شود، خواهیم پرداخت. از جمله این مباحث این است که آیا می‌توان اسناد رایج در اعتبار اسنادی کاغذی را با حفظ همان نقش و عملکرد کنونی، در قالب

۶. اعتبار اسنادی سه منفعت تضمین، نقدینگی و نزدیکی را برای طرفهای تجاری فراهم می‌آورد. نک: ایرج زینالزاده، **مدیریت خرید: راهنمای خرید خارجی و سیستمهای خرید**، تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، چاپ سوم: شهریور ۱۳۸۴، ص ۸۰.

See also: www.saderbank.blogfa.com/post-165.aspx and Emmanuel T. laryea, *op. cit.*

۷. علی صناعی، **تجارت الکترونیکی در هزاره سوم**، اصفهان: چاپخانه اصفهان، چاپ اول: ۱۳۸۱، ص ۱۸.

الکترونیکی تهیه و ارائه نمود؟ همچنین، روابط بین بانکها و سایر طرفهای درگیر در عملیات اعتبار اسنادی دستخوش چه تحولاتی خواهد شد؟ و...

گفتار اول - تأثیر تجارت الکترونیک بر شکل روابط طرفهای اعتبار اسنادی

۱. متقاضی^۸

شخصی که می‌خواهد به عنوان متقاضی برای اعتبار اسنادی الکترونیکی عمل کند باید مواردی را در نظر بگیرد. نخست اینکه، متقاضی باید در قرارداد پایه که پرداخت از طریق اعتبار اسنادی را مقرر می‌کند با ذینفع در خصوص استفاده از اعتباری که ارائه رکوردهای الکترونیکی را اجازه می‌دهد، به توافق برسد. همچنین طرفین باید در مورد ساختار یا فرمتی که اسناد الکترونیکی باید در آن فرمت ارائه شوند توافق نمایند و متقاضی باید اطمینان حاصل نماید که اولاً، ذینفع قادر به ارائه اسناد الکترونیکی در ساختار پیش‌بینی شده است و ثانیاً اینکه ساختار مزبور برای بانکها قابل پذیرش می‌باشد. متقاضی باید قادر به اجرای کلیه شروط مربوط به تصدیق اسناد الکترونیکی یا شروط مربوط به امضاهای دیجیتال باشد و مطمئن باشد که بانک او (بانک گشاینده اعتبار) آماده صدور یک اعتبار اسنادی الکترونیکی می‌باشد.^۹

۱-۱. تقاضا برای گشایش اعتبار اسنادی

تقاضا برای گشایش اعتبار اسنادی به وسیله متقاضی از بانک گشاینده اعتبار صورت می‌گیرد. این تقاضا از دو جهت واجد اهمیت می‌باشد: اول، برای تعیین شرایط اعتبار اسنادی که باید صادر شود به کار می‌رود و دوم، تقاضای مزبور مبنای ادعای بانک گشاینده نسبت به هرگونه کارمزد یا پوشش وجه می‌باشد. در واقع، تقاضای مزبور پس از پذیرش

8. Applicant.

شخصی است که تقاضای گشایش اعتبار اسنادی را به بانک تسلیم می‌کند. متقاضی اعتبار معمولاً خریدار

یا وارد کننده کالا است. *SITPRO's Letter of Credit Report, op. cit.*

و مجتبی زمانی فراهانی، *اعتبارات اسنادی و مسائل بانکی*، تهران: انتشارات ترمه، چاپ سوم: ۱۳۸۴، ص

۵۸.

9. James E. Byrne & Dan Taylor, *ICC Guide to the EUCP, Understanding The Electronic Supplement to The UCP 500*, ICC publishing S.A., n. 639, 2002, p. 22.

آن به وسیله بانک قراردادی را شکل می دهد که به موجب آن بانک گشاینده متعهد شده است در قبال ارائه اسناد مشخصی مبلغ مقرر را به ذینفع پرداخت نماید و متقاضی نیز تعهد می کند که علاوه بر پرداخت کارمزد بانک و سایر هزینه های مربوطه، بانک را نسبت به پرداختهایی که بر اساس این اعتبار انجام می دهد، پوشش دهد.

تقاضا برای گشایش اعتبار، به طور سنتی، معمولاً در فرمهای کاغذی و از طریق پست، پیک و یا فاکس انجام می گرفت. اما امروزه می توان این تقاضا را با استفاده از وسایل الکترونیکی انجام داد. مزایای تقاضای الکترونیکی علاوه بر سرعت بالای آن این است که می تواند از محل کار ارسال شود و حتی برخلاف فاکس که تنها باید به شعبه ای مشخص و در طول ساعات کاری آن شعبه ارسال شود، پیامهای الکترونیکی در هر جایی قابل دسترسی هستند. این امر به بانکها این امکان را می دهد که عملیات اعتبار اسنادی خود را متمرکز کنند و خدمات ۲۴ ساعته ارائه دهند.^{۱۱}

در حال حاضر، تقاضای الکترونیکی برای گشایش اعتبار از طریق سیستمهای بسته^{۱۲} و ابزارهای تثبیت شده مبادله الکترونیکی داده ها یا شبکه های اختصاصی صورت می گیرد. مانع اصلی پذیرش تقاضاهای ارسال شده از طریق اینترنت، به عنوان یک سیستم باز، مشکل امنیت آن بود؛ با این توضیح که در مورد تقاضای ارسال شده از طریق اینترنت این تردید وجود داشت که آیا اثبات هویت ارسال کننده پیام و تمامیت آن امکان پذیر است؟ چراکه بانک اگر نتواند ثابت کند که تقاضا از جانب متقاضی بوده است نمی تواند بازپرداخت وجوه پرداختی از جانب خود در قبال اعتبار را مطالبه نماید.

امروز با توجه به پیشرفتهای تکنولوژیکی به عمل آمده، با استفاده از فناوری های

10. *Ibid.*

۱۱. منظور از سیستم بسته (closed system) سیستمی است که در آن طرفین پیش از ورود به محیط الکترونی، در خصوص چگونگی انجام فعالیتها و حقوق و تکالیف خود توافق می کنند و هویت هریک از آنان برای طرف دیگر روشن است. و منظور از سیستم باز (open system) سیستمی است که طرفین از پیش در خصوص حقوق و تکالیف توافق کرده اند و یکدیگر را نمی شناسند. اینترنت سیستم باز و سوئیفت یک سیستم بسته بانکی است. ستار زکلام، «امضاء الکترونیکی و جایگاه آن در نظام ادله دعوا»، فصلنامه علوم انسانی (حقوق) مدرس، بهار ۱۳۸۲، به نقل از: مصطفی بختیاروند، «مطالعه تطبیقی مقررات حاکم بر داد و ستدهای الکترونیکی»، مجموعه مقاله های همایش بررسی جنبه های حقوقی فناوری اطلاعات، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۳۵۵.

See also: Michael Rowe, "Automating International Payments, legal and Regulatory Issues", 4 *J. Int. I. Bus. L.*, 1987, pp. 234-235; See in: Emmanuel T. Laryea, *op. cit.*

مختلف از جمله فناوری امضای دیجیتال، می‌توان هویت ارسال‌کننده پیام^{۱۲} و تمامیت^{۱۳} آن را تشخیص داد و از لحاظ عملی هیچ مشکلی برای استفاده از تقاضاهای الکترونیکی وجود ندارد. تقاضای الکترونیکی می‌تواند در قالب یک پیام الکترونیکی^{۱۴} یا فرم آماده شده‌ای که به پیام مزبور ضمیمه شده است^{۱۵} باشد.

۲. ذینفع^{۱۶}

ذینفع قبل از توافق با متقاضی در مورد پذیرش یک اعتبار اسنادی الکترونیکی باید بررسی لازم در خصوص اینکه آیا قادر به تهیه و ارائه اسناد الکترونیکی در ساختار مورد نظر متقاضی و بانک می‌باشد، را به عمل آورد. بعد از حصول توافق نیز هرگاه قادر به رعایت هریک از شروط مربوطه به ارائه اسناد الکترونیکی نبود باید فوراً اقداماتی در جهت اصلاح اعتبار انجام دهد. ذینفع همچنین باید اطمینان یابد که بانک گشاینده اعتبار، اسناد الکترونیکی در ساختار مشخص شده را می‌پذیرد، چراکه در صورت عدم رعایت هریک از موارد فوق با ریسک عدم پرداخت از جانب بانک مواجه خواهد بود.^{۱۷}

۳. بانک گشاینده اعتبار^{۱۸}

12. Authenticity.

13. data integrity.

14. E_mail message.

15. Attached.

16. Beneficiary.

شخصی است که وجه اعتبار باید به او پرداخت شود که معمولاً همان فروشنده یا صادرکننده کالا است.

مجتبی زمانی فراهانی، پیشین. و *SITPRO's Letter of Credit Report, op. cit.*

از آنجایی که قرارداد مبنایی ممکن است قراردادی غیر از قرارداد فروش باشد به عنوان مثال قرارداد ساخت یا قراردادی برای انجام خدمات، در «یو.سی.پی.» از اصطلاح خنثای «ذینفع» استفاده شده است. کلايوام. اشمیتوف، *حقوق تجارت بین‌الملل*، جلد دوم، ترجمه بهروز اخلاقی و دیگران، تهران: انتشارات دانشگاه تهران و سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی (سمت)، چاپ اول: پائیز ۱۳۷۸، صص ۶۱۲ و ۶۱۳.

17. James E. Byrne, *op. cit.*, p. 24.

18. Issuing Bank.

بانکی است که بنا به تقاضای متقاضی اقدام به گشایش اعتبار می‌کند. بانک گشاینده عموماً ولی نه لزوماً، در کشور خریدار قرار دارد. بانک گشاینده با گشایش اعتبار تعهد پرداخت قطعی و برگشت‌ناپذیری را به میزان مبلغ اعتبار به نفع فروشنده بر عهده می‌گیرد مشروط بر اینکه کلیه شرایط اعتبار رعایت شده باشد.

SITPRO's Letter of Credit Report, op. cit.

رابطه بانک با مشتری یک رابطه پیچیده و بغرنجی است که با ورود فناوری‌های مربوط به بانکداری الکترونیکی این مشکلات چند برابر شده‌اند. در اینجا تنها به چند نکته اساسی که بانک گشاینده باید در زمان تدارک برای گشایش اعتبار اسنادی الکترونیکی مورد توجه قرار دهد، اشاره می‌کنیم.

۳-۱. توافق با مشتری

بانک باید استراتژی مشخصی را برای برقراری ارتباط با مشتریانش در رابطه با اعتبارات اسنادی الکترونیکی در نظر بگیرد. بانک باید در مشتری این اطمینان را ایجاد کند که قراردادی که با او دارد موضوعاتی مانند ساختار اسناد الکترونیکی و امضاهای دیجیتال و نیز موضوعاتی را که در قرارداد اعتبار اسنادی کاغذی مطرح هستند تحت پوشش قرار می‌دهد و پرداخت در مقابل ارائه اسناد الکترونیکی را تضمین می‌کند. مشاوران حقوقی بانک باید نقش فعالی در قرارداد مربوط به اعتبار اسنادی الکترونیکی داشته باشند. دخالت مشاوران حقوقی از این جهت اهمیت دارد که قراردادهای بانک را مرور کرده و اطمینان حاصل کنند که اولاً، مواردی از قبیل شرط مربوط به ساختار اسناد الکترونیکی، تصدیق صحت آنها و امضای دیجیتال مورد توجه و توافق قرار گرفته‌اند و ثانیاً، شروط مندرج در قرارداد موصوف با قوانین داخلی مربوطه از جمله قوانین تجارت الکترونیک و سایر قواعد آمره همخوانی دارد.^{۱۹}

۳-۲. فناوری

بخش عمده در پذیرش اعتبارات اسناد الکترونیکی به سطح فنی و تکنولوژیکی بانک بستگی دارد. بانک باید سیستمهایی را که قادر به بررسی تمام جنبه‌های اعتبارات اسنادی الکترونیکی هستند، فراهم نماید و اطمینان یابد که سیستمهای طراحی شده می‌توانند اسناد الکترونیکی با ساختار پیش‌بینی شده در قرارداد اعتبار را پردازش کرده و صحت و تمامیت پیامها را تصدیق نمایند. یک تحلیل کامل از ضروریات سیستم به علاوه یک طرح جامع برای انجام تغییرات در سیستم به منظور مطابقت با ارائه‌های الکترونیکی باید تنظیم شود.

19. James E. Byrne, *op. cit.*, p. 23.

علاوه بر این، تمام کارکنانی که به نوعی با ارائه اسناد الکترونیکی و پردازش آنها سرو کار دارند، باید مورد آموزش قرار گیرند. یک بازنگری کامل در زمینه اصول و سیاستهای مربوط به مدیریت ریسک نیز با توجه به تغییرات صورت گرفته در فرآیند عملیات در مورد اعتبارات اسنادی الکترونیکی و هرگونه ریسک اضافی مربوطه ضروری است.^{۲۰}

۴. بانکهای کارگزار

در عملیات اعتبار اسنادی کاغذی بانکهای متعددی به عنوان بانکهای واسطه و کارگزار دخالت دارند. و این در حالی است که به نظر می‌رسد تحول به سمت اعتبار اسنادی الکترونیکی نقش بسیاری از این بانکها را تغییر خواهد داد؛ در یک محیط الکترونیکی،^{۲۱} در غالب موارد، بانک گشاینده اعتبار می‌تواند بدون نیاز به بانکهای ابلاغ کننده^{۲۲} یا کارگزار^{۲۳} با ذینفع به صورت مستقیم ارتباط برقرار کند. ذینفع نیز به همین منوال، می‌تواند ارائه اسناد الکترونیکی را مستقیماً و بدون نیاز به بانکهای واسطه، برای بانک صادر کننده انجام دهد. چراکه واسطه‌های الکترونیکی امکان ارتباط مستقیم و فوری ذینفع با بانک گشاینده اعتبار را اگرچه در کشور دیگری واقع شده باشد، فراهم می‌نماید. بنابراین، نقش بانکهای واسطه که تحت عنوان بانک ابلاغ کننده، بانک پرداخت کننده، بانک معامله کننده یا بانک کارگزار و امثال آن در عملیات اعتبار اسنادی دخالت داشتند، در طول زمان کم‌رنگ خواهد شد. با این حال، ممکن است نیاز به بانکهایی برای ایفاء نقش به منظور تأمین مالی یا سایر

20. *Ibid.*

21. Electronic Environment.

22. Advising Bank.

بانکی است که اعتبار اسنادی را به ذینفع ابلاغ یا به وی اطلاع می‌دهد که اعتباری با شرایط مشخص به نفع وی گشایش شده است. بانک ابلاغ کننده صرفاً به عنوان کارگزار بانک گشاینده عمل می‌کند و هیچگونه تعهد اضافی بر عهده نمی‌گیرد و صرفاً مسؤلیت دقت متعارف در تعیین اصالت اعتبار اسنادی ابلاغ شده را بر عهده می‌گیرد. **پیشین.**

۲۳. بانک کارگزار یا بانک پرداخت کننده بانکی است که از طرف بانک گشاینده اعتبار انتخاب شده و پذیرفته است که چنانچه ذینفع اعتبار اسنادی با رعایت شرایط اعتبار، اسناد را ارائه دهد، با اخذ پوشش از بانک پوشش دهنده اعتبار نسبت به پرداخت وجه اعتبار اقدام کند. معمولاً یک بانک نقش بانک ابلاغ کننده، تأیید کننده، معامله کننده و پرداخت کننده را ایفا می‌کند. **جیمز ژولرمو، شیوه‌های عملی صادرات و واردات،** ترجمه محسن مجبی و دیگران، تهران: انتشارات کمیته ایرانی اتاق بازرگانی بین‌المللی، چاپ اول: ۱۳۷۹، ص ۲۲۶.

اهداف مربوط به ریسک معاملات وجود داشته باشد. در مورد بانک تأیید کننده دلایل متعددی وجود دارد که می‌تواند دخالت آن را در اعتبار اسنادی الکترونیکی توجیه نماید. این دلایل غالباً همان دلایلی هستند که در اعتبار اسنادی کاغذی ضرورت وجود یک بانک تأیید کننده را نشان می‌دهند. از جمله وضعیت سیاسی و اقتصادی کشور محل وقوع بانک گشاینده اعتبار و ریسکهای مربوط به آن، که باعث می‌شود ذینفع تأیید اعتبار به وسیله یک بانک معتبر در کشور خود یا کشور ثالث را مطالبه نماید.^{۲۴} دلایل مذکور با الکترونیکی شدن اعتبار اسنادی کم‌رنگ نخواهد شد. با وجود این، ممکن است نقش سنتی بانک تأیید کننده تغییر کند؛ با این تفسیر که، اگرچه تأیید اعتبار ممکن است بنا به دلایلی ضروری باشد ولی احتمالاً ارائه اسناد به بانک تأیید کننده ضروری و یا مطلوب به نظر نمی‌رسد. بلکه این تغییر نقش بدین صورت انجام می‌پذیرد که اسناد ابتدائاً به بانک گشاینده اعتبار ارائه شوند و تنها در صورتی که پرداخت وجه اعتبار به وسیله بانک گشاینده صورت نگرفت به بانک تأیید کننده ارائه گردند. این شیوه در مورد ارائه اعتبارات اسنادی تضمینی به صورت الکترونیکی تجربه شده و موفق بوده است.^{۲۵}

گفتار دوم - روابط بین بانکها

برخلاف روابط بین بانک و مشتری، رابطه بین بانکها از حساسیت کمتر و قاعده‌مندی بیشتری برخوردار است. دلیل این امر می‌تواند این نکته باشد که طرفین از موقعیت نسبتاً برابری برخوردارند و در نتیجه تنظیم روابط بین آنها آسان‌تر خواهد بود. انتقال الکترونیکی وجوه بین بانکها، در کشورهای مختلف به شیوه‌های گوناگون انجام می‌شود. اما یک شیوه بین‌المللی پذیرفته شده بدین منظور، استفاده از شبکه سوئیفت^{۲۶} می‌باشد. برخلاف اینترنت، سوئیفت یک شبکه اختصاصی^{۲۷} است که تنها اعضا به آن

۲۴. همان، ص ۲۱۴.

25. James E. Byrne, *op. cit.*, p. 18.

26. Society for Worldwide Interbank Finance Telecommunication (SWIFT).

۲۷. جامعه جهانی ارتباطات مالی بین بانکی (سوئیفت) یک شبکه ارتباطی بین‌المللی می‌باشد که جهت ارسال پیامهایی که نیاز به امنیت دارند استفاده می‌شود. مثل ارسال پیامهای مربوط به اعتبارات اسنادی. این انجمن تعاونی غیرانتفاعی در سال ۱۹۷۳ توسط ۲۳۹ بانک از پانزده کشور اروپایی و آمریکای شمالی

دسترسی دارند. این امر زمینه تقلب را محدود می‌سازد. علاوه بر این، هر بانک با عضویت در سوئیفت، شرایط و مقررات عمومی سوئیفت را که شامل تعهدات ناشی از کتابچه کاربران و جدول مسؤلیت عمومی که در این مقررات مندرج است، می‌پذیرد. عضو سوئیفت توافق می‌کند که اطلاعات را از دیگر اعضای سوئیفت از طریق این شبکه در یک شکل صرفاً الکترونیکی دریافت و پردازش نماید.

ایران در سال ۱۳۷۱ به عضویت سوئیفت درآمد و در سال ۱۳۷۲ به شبکه بین‌المللی سوئیفت متصل گردید. دلیل عمده راه‌اندازی سیستم سوئیفت استفاده از زیرساختها و سیستمهای ارتباطی پیشرفته موجود در خارج از کشور بود. در حال حاضر بانک مرکزی ایران و تمامی بانکهای تجاری و تخصصی عضو شبکه بین‌المللی سوئیفت می‌باشند و از انواع پیامهای سوئیفت از جمله پیامهای مربوط به حواله شخصی، انتقال وجوه بین بانکی، پیامهای مربوطه به وام، اعتبارات اسنادی، وصولی‌ها و پیامهای غیرمالی استفاده می‌کنند.^{۲۸} بانک مرکزی نیز نقش مهمی در نظارت بر سیستمهای ارتباطی بین بانکی و تهیه و تدوین اصول اولیه شبکه‌ها برای جلوگیری از هرگونه اجحاف و بی‌عدالتی به مشتریان بر

←

راه‌اندازی شد و هدف از آن جایگزینی روشهای ارتباطی غیراستاندارد کاغذی و یا از طریق تلکس در سطح بین‌المللی با یک روش استاندارد شده جهانی بود. مرکز اصلی سوئیفت در بلژیک بوده و طبق قوانین این کشور عمل می‌کند. سوئیفت با ارائه خدمات متنوع بانکی کلیه نیازهای مؤسسات مالی سراسر دنیا را در پرداختها، بازارهای مالی، اوراق بهادار و مبادلات مالی مورد حمایت و پشتیبانی قرار می‌دهد. از جمله مزایای سوئیفت نسبت به سایر وسایل ارتباطی راه دور (تلکس، تلفن، فاکس) می‌توان به قابلیت دسترسی جهانی و ۲۴ ساعته، طراحی بر اساس رویه‌های استاندارد، سرعت و امنیت آن اشاره نمود. پایه تکنولوژیکی این شبکه EDI (Electronic Data Interchange) می‌باشد. استفاده از روش EDI در ارسال پیامهای مالی بین بانکی نیازمند این است که پیامها دارای یک قالب متحدالشکل و استاندارد باشند. تأکید بر متحدالشکل و استاندارد بودن پیامها به این دلیل است که رایانه‌ها از طریق EDI بتوانند بدون اینکه نیازی به بازتولید اطلاعات داشته باشند، با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. برای توضیح بیشتر نک:

Boris Kozolchik, "The paper less letter of credit and related documents of title", *Brooklyn Law Review*, Spring 1990, U.C.C. Article 5 symposium 45, p. 2. See on: www.natlaw.com/strict_compl.pdf and <http://en.wikipedia.org/wiki/SWIFT>, and www.internetLC.com/Marketig_Mat/Trade_%20editoral_11%20-%20SWIFT%20_Message.pdf. and www.saderbank.blogfa.com.

و کلايو ام. اشمیتوف، ج اول، پیشین، صص ۱۲۱-۱۲۲.

۲۸. سعید شیخانی، *بانکداری الکترونیک و راهبردهای آن در جمهوری اسلامی ایران*، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۷۸، ص ۲۹.

عهده دارد.

گفتار سوم - ارائه الکترونیکی اسناد

ارائه الکترونیکی اسناد بویژه در رابطه با اعتبارات اسنادی ضمانتی بحث جدیدی نیست. اسناد را می توان از طریق تلفاکس، پست الکترونیکی یا سوئیفت منتقل نمود. بند ۰۶-۴ مقررات بین المللی مربوط به اعتبارات اسنادی تضمینی موسوم به ISP98^{۲۹} ارائه الکترونیکی اسناد را تجویز می کند مگر اینکه صریحاً در قرارداد اعتبار در موردیکه ذینفع اعتبار یک مؤسسه مالی است، منع شده باشد.

البته، در جریان سازگار نمودن رویه های مربوط به ارائه اسناد کاغذی با ارائه اسناد الکترونیکی مسائلی مطرح می شود که نیاز به توجه و بررسی دارد. از جمله این مسائل می توان به مفهوم ارائه الکترونیکی، زمان تحقق ارائه الکترونیکی و محل ارائه و مباحث مربوط به خاموش بودن یا عدم توانایی سیستم بانک برای دریافت اسناد الکترونیکی و نیز تغییر آنها پس از دریافت اشاره نمود.

۱. مفهوم ارائه الکترونیکی

در مورد اسناد کاغذی، با تسلیم اسناد به بانک به نحوی که تحت کنترل بانک درآیند و اخذ رسید از سوی ذینفع، ارائه محقق می شود. اما در مورد اسناد الکترونیک، ارائه مفهوم متفاوتی دارد. ارائه الکترونیکی به معنای ارسال اسناد الکترونیکی به سیستم اطلاعاتی بانک به صورت قابل دریافت توسط آن سیستم می باشد. بنابراین، ارائه الکترونیکی زمانی محقق می شود که اسناد به صورتی که قابلیت پردازش به وسیله سیستم بانک را داشته باشد، وارد سیستم اطلاعاتی بانک شوند.^{۳۰} علاوه بر این، ممکن است قرارداد مربوط به اعتبار اسنادی یا قانون داخلی لازم الاجرا شرایط دیگری از جمله قابلیت تصدیق صحت^{۳۱} را برای تحقق ارائه الکترونیکی ضروری بدانند. در این صورت صرف ورود اسناد الکترونیکی به سیستم اطلاعاتی بانک برای تحقق ارائه کافی نیست بلکه ارائه زمانی تحقق می یابد که اسناد

29. International Standby Practice.

۳۰. بند ج ماده ۵e ای.یو.سی.پی.: «مدرک الکترونیکی که امکان رسیدگی به اصالت آن وجود ندارد، ارائه نشده تلقی می گردد».

31. Authentication.

مزیور از حیث مبدأ و صحت و تمامیت آنها تصدیق شوند. همچنین واضح است که صرف زدن کلید ارسال^{۳۲} از طرف ذینفع برای تحقق ارائه کافی نخواهد بود.

۱-۱. اعلامیه وصول

ممکن است بانک اعلامیه‌ای مبنی بر وصول اسناد الکترونیکی به ذینفع بفرستد و یا سیستم اطلاعاتی بانک به صورت خودکار چنین اعلامیه‌ای را ارسال کند. در هر حال، اعلامیه وصول دلالت بر پذیرش اسناد توسط بانک ندارد و تنها نشان دهنده این موضوع می‌باشد که اسناد ارائه شده به سیستم بانک وارد شده‌اند. همچنین اگر شرایطی از قبیل تصدیق اسناد الکترونیکی به وسیله بانک برای تحقق ارائه ضروری باشد، ارسال اعلامیه وصول تصدیق اسناد موصوف به وسیله بانک و در نتیجه تحقق ارائه را نمی‌رساند، چراکه امکان دارد سیستم اطلاعاتی بانک به صرف ورود اسناد الکترونیکی، به‌طور خودکار و قبل از رسیدگی به اصالت آنها اعلامیه وصول اسناد را ارسال نماید.^{۳۳}

۲. محل ارائه

در اعتبار اسنادی کاغذی محل ارائه به معنای شعبه‌ای از بانک گشاینده یا تأیید کننده اعتبار یا محل دیگری است که ذینفع طبق شرایط اعتبار ملتزم یا مجاز به ارائه اسناد به آن می‌باشد و در هر حال به یک آدرس فیزیکی اشاره دارد. ولی در اعتبارات اسنادی الکترونیکی، محل ارائه به معنای آدرس الکترونیکی پیش‌بینی شده در اعتبار برای ارائه اسناد الکترونیکی می‌باشد. با وجود این موقعیتهایی وجود دارد که اسناد الکترونیکی می‌تواند به یک آدرس فیزیکی ارسال شود. برای نمونه، می‌توان اطلاعات و اسناد را روی یک دیسکت^{۳۴} یا لوح فشرده^{۳۵} ذخیره کرده و به آدرس فیزیکی بانک ارسال نمود. در این صورت، در واقع ارائه اسناد یک ارائه الکترونیکی نخواهد بود بلکه اسناد الکترونیکی به صورت فیزیکی ارائه شده‌اند.

32. Send.

33. Joseph J. Norton Hansjog J.O. Heppe, "US Securities Regulation and The Use Of The Internet in Registered Offerring", *Legal Issues in Electronic Banking*, p. 25.

34. Floppy Disk.

35. Compact Disk (CD).

آدرس الکترونیکی به معنای یک موقعیت الکترونیکی دقیق یا یک سیستم اختصاصی است که می‌توان اسناد الکترونیک را برای آن ارسال کرد و شامل آدرس منبع در وب،^{۳۶} یک آدرس پست الکترونیکی یا آدرسی در سیستم گفته شده می‌شود.^{۳۷}

مطابق بند الف ماده ۴۲ مقررات «یو. سی. پی» ۵۰۰ بند الف ماده ed الحاقیه مقررات متحدالشکل اعتبارات اسنادی برای ارائه الکترونیکی اسناد (ای. یو. سی. پی.)، در اعتبار اسنادی باید محلی برای ارائه اسناد مشخص شود ولی هیچکدام ضمانت اجرائی برای کوتاهی از این مقررہ پیش‌بینی نمی‌کنند.^{۳۸} البته، از لحاظ عملی، معمولاً طرفین محلی را برای ارائه اسناد پیش‌بینی می‌کنند ولی در مواد نادری که در این خصوص کوتاهی می‌نمایند، به نظر می‌رسد که در دنیای اعتبارات کاغذی ذینفع مجاز خواهد بود اسناد را به آدرس بانک گشاینده که در اعتبار مندرج است یا هر محلی که بانک گشاینده یا تأیید کننده در آن محل فعالیت دارد، ارائه نماید.

در مورد اعتبارات الکترونیکی نیز چنانچه هیچگونه آدرس الکترونیکی برای ارائه اسناد در اعتبار پیش‌بینی نشده باشد، احتمالاً قاعده مشابهی اعمال شود؛ هرگاه ذینفع اسناد الکترونیکی را به آدرس الکترونیکی بانک با توجه به معاملات قبلی که با بانک مزبور داشته، ارائه کند یا اینکه به نحو دیگری قادر به تحصیل یک آدرس الکترونیکی باشد می‌توان ارائه مزبور را یک ارائه صحیح تلقی نمود مشروط بر اینکه ارائه به شخص یا آدرسی صورت گرفته باشد که به‌طور متعارف از او انتظار می‌رود که اهمیت اسناد ارسال شده را درک نماید. همچنین ارسال یک دیسکت حاوی اسناد پیش‌بینی شده در اعتبار در یک فرمت صحیح به آدرس فیزیکی بانک نیز ممکن است کافی و معتبر تلقی شود.^{۳۹}

۳. زمان ارائه

ارسال اسناد الکترونیکی به بانک می‌تواند به صورت جداگانه باشد مگر اینکه در اعتبار ارائه اسناد در یک مجموعه و به صورت همزمان شرط شده باشد. حتی اگر اسناد

36. Uniform Resource Locator (URL).

37. *Ibid.*, p. 54.

۳۸. بررسی همزمان مقررات یو. سی. پی. و ای. یو. سی. پی. در تحقیق حاضر بدان علت است که مقررات اخیر به

عنوان جزء تکمیلی و ضمیمه یو. سی. پی. مطرح می‌باشد و امکان کاربرد توأمان مقررات مذکور برای ارائه

اسناد به شیوه الکترونیکی فراهم می‌باشد. نک: بند الف و ب ed مقررات «ای. یو. سی. پی.».

39. *Ibid.*, p. 85.

الکترونیکی تقریباً در یک زمان و به وسیله فرستنده واحد ارسال شوند، آن بدین معنا نیست که آنها با هم دریافت خواهند شد مگر اینکه در یک پرونده ترکیب شده باشند. علاوه بر این، بانک گشاینده و متقاضی ممکن است ترجیح دهند که اسناد خاصی مستقیماً به وسیله شخص ثالثی که آنها را تهیه کرده است، ارسال شوند مانند اسناد حمل الکترونیکی که ممکن است مقرر شود که مستقیماً از طرف متصدی حمل و نقل ارائه شوند. بنابراین ارائه اسناد در یک اعتبار اسنادی الکترونیکی معمولاً به تدریج خواهد بود. حال این سؤال مطرح می‌شود که در چنین وضعیتی چه زمانی ارائه اسناد کامل می‌شود. همچنانکه قبلاً اشاره گردید تعیین زمان کامل شدن ارائه از جهات مختلف از جمله اینکه آیا ارائه اسناد قبل از انقضای اعتبار بوده و نیز شروع مهلت قانونی بانک برای بررسی اسناد از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

بند «پ» ماده ۵۵ مقررات «ای.یو.سی.پی.» به منظور تعیین زمان کامل شدن ارائه در موردی که اسناد به صورت جداگانه و در چند نوبت ارائه می‌شوند، مقرر می‌کند که ذینفع مسؤول اعلام زمان کامل شدن اسناد به بانک است. اعلامیه کامل شدن اسناد می‌تواند به صورت الکترونیکی یا کاغذی صورت گیرد. در صورتی که ذینفع از تکلیف خود نسبت به ارسال اعلامیه کامل شدن اسناد تخلف نماید چنین تلقی می‌شود که ارائه اسناد صورت نگرفته است.

هرگاه اعلامیه کامل شدن اسناد قبل از تاریخ انقضای اعتبار به بانک واصل شود ارائه معتبر خواهد بود و الا ارائه اسناد پس از انقضای اعتبار بوده و در نتیجه قابل پذیرش نخواهد بود. همچنین مهلت مقرر برای بررسی اسناد به وسیله بانک از تاریخ دریافت اعلامیه کامل شدن اسناد توسط بانک شروع می‌شود.^{۴۰}

۴. عدم توانایی سیستمهای اطلاعاتی بانک برای دریافت اسناد ارائه شده

ممکن است بانکی که ارائه اسناد الکترونیکی باید به آن صورت گیرد، برای انجام امور تجاری باز باشد اما سیستم آن قادر به دریافت اسناد ارائه شده نباشد. در این صورت، تکلیف بانک و یا ذینفع چیست؟ آیا مقررات ماده ۴۴ «یو.سی.پی.» ۵۰۰ در مورد تمدید مهلت ارائه اسناد در این خصوص قابلیت اجرا دارد؟

40. *Ibid.*

بند «ث» ماده ۵۰۰ مقررات «ای.یو.سی.پی.» در این رابطه مقرر می‌دارد که مهلت‌های پیش‌بینی شده «تا اولین روز بانکی بعدی که بانک قادر به دریافت اسناد الکترونیک است تمدید می‌گردد». برای کاهش احتمال چنین مشکلاتی بانکها می‌توانند از سیستمهای حمایتی استفاده کنند و یا آدرسهای الکترونیکی جایگزین معرفی نمایند.

لازم به ذکر است که قاعده مندرج در ماده ۵۰۰ مقررات «ای.یو.سی.پی.» در مواردی که بانک عملاً بسته است و نیز در مورد ارائه اسناد کاغذی اعمال نمی‌شود و در اینگونه موارد قواعد ۵۰۰ «یو.سی.پی.» مجرا خواهد بود؛ اگر محل تعیین شده برای ارائه اسناد مطابق روال عادی تجارت بسته باشد ماده ۴۴ «یو.سی.پی.» ۵۰۰ اعمال شده و تاریخ انقضاء تا نخستین روز بعدی که بانک باز باشد، تمدید خواهد شد. ولی اگر تعطیلی بانک به خاطر حادثه فورس مازور باشد مطابق ماده ۱۷ «یو.سی.پی.» ۵۰۰ ریسک آن به عهده ذینفع بوده و هیچگونه تمدیدی در مهلت‌های پیش‌بینی شده صورت نمی‌گیرد. از سوی دیگر، هرگاه بانک مطابق روال عادی تجارت یا بواسطه یک حادثه فورس مازور بسته باشد ولی آدرس الکترونیکی یا سیستم اطلاعاتی آن قادر به دریافت اسناد الکترونیکی ارائه شده باشد، ارائه اسناد باید به موقع و در مهلت مقرر صورت گیرد.^{۴۱}

ماده ۴۵ مقررات «یو.سی.پی.» ۵۰۰ که مقرر می‌دارد:

«بانکها هیچ تعهدی به پذیرش اسناد ارائه شده خارج از ساعات کاری خود ندارند».

در مورد ارائه اسناد الکترونیکی نیز لازم‌الاجرا خواهد بود، اگرچه اسناد الکترونیکی می‌توانند بیست و چهار ساعت شبانه‌روز، هفت روز هفته دریافت شوند. بنابراین اسنادی که بعد از ساعاتی که در آن بخش اعتبارات اسنادی بانک باز است، دریافت شده‌اند فرض می‌شود که روز کاری بعد از آن روز دریافت شده‌اند مگر اینکه بانک بخواهد به نحو دیگری تلقی نماید.

۵. ارائه از طریق سیستمهای خارجی

ارائه اسناد الکترونیکی می‌تواند از طریق یک سیستم فوق ارتباط^{۴۲} یا اشاره به یک سیستم

41. *Ibid.*, p. 95.

42. Hyperlink.

فوق ارتباط به معنای فضای خاصی روی صفحه وب است که معمولاً با کلیک کردن روی آن فعال می‌شود و می‌تواند به صورت متن یا تصویر باشد. اکثر سیستمهای فوق ارتباط شما را به یک صفحه وب دیگر

خارجی صورت گیرد. بدین ترتیب که ذینفع، بانک را از وب سایت^{۴۳} خود به اطلاعاتی که در سایت^{۴۴} یک شخص ثالث وجود دارد ارتباط دهد.^{۴۵} در این صورت، ذینفع در قبال اطلاعاتی که از طریق سیستم فوق ارتباط یا سیستم خارجی ارائه شده‌اند، مسؤول تلقی می‌شود.^{۴۶}

سیستمهای خارجی اگر به‌طور صحیحی به‌کار گرفته شوند، می‌توانند قابلیت اطمینان یک ارائه الکترونیکی را افزایش داده و خطر تقلب در قرارداد پایه را کاهش دهند. به علاوه احتمال دارد که دسترسی به این سایتها یا اطلاعات با استفاده از ابزارهای ایمنی متعددی از قبیل کلید یا کد مخصوص محدود شده باشد. در سیستمهای ایمنی پیشرفته‌ترین ابزارها شامل الگوریتمهایی می‌شود که می‌تواند برای هر کاربر جداگانه و اختصاصی باشد. برای ورود به صفحه وب بانک باید کلید یا کد مزبور را دریافت کند و ارائه کلید یا کد مربوطه نیز جزئی از ارائه اسناد تلقی می‌شود. نمونه‌ای از این فرآیند، دریافت یک سند الکترونیک از متصدی حمل و نقل است که شامل یک فوق ارتباط به یک صفحه وب معین در سیستم متصدی حمل و نقل و یک کد یا کلید برای دسترسی به آن سیستم می‌باشد. زمانیکه سیستم فوق ارتباط فعال است کاربر برای کد یا کلید مربوطه شناسایی شده و با وارد کردن صحیح آن به صفحه وب دربرگیرنده اطلاعات مربوط به حمل کالاها بر اساس اعتبار وارد می‌شود. بانک می‌تواند اسناد را یکبار در صفحه وب مورد نظر به همان شیوه اسناد حمل کاغذی بررسی کند.^{۴۷}

۶. تغییر اسناد الکترونیک بعد از ارائه

با توجه به اینکه سیستمهای مربوط به انتقال الکترونیکی اسناد و پردازش آنها هنوز به صورت گسترده مورد استفاده قرار نگرفته‌اند احتمال بروز مشکلاتی در جریان مبادله یا پردازش الکترونیکی اسناد وجود دارد. تغییر اسناد الکترونیکی شامل هرگونه تخریب یا از

هدایت می‌کنند.

43. Web-site

44. Site.

45. Link.

46. Joseph J. Norton Hansjog J.O. Heppel, *op. cit.*, p. 325.

47. James E. Byrne & Dan Taylor, *op. cit.*, p. 103.

دست دادن داده‌هایی که سند الکترونیکی را شکل می‌دهند، به نحویکه سند مزبور قابلیت خواندن را از دست بدهد، می‌شود. اگر تغییر اسناد الکترونیکی قبل از ارائه رخ داده باشد بالطبع، مسئولیت آن با ذینفع خواهد بود چرا که ارائه صحیحاً صورت نگرفته است. همچنین است هرگاه اگر ذینفع اسناد را در ساختار پیش‌بینی شده در اعتبار ارائه نکند، اما، در صورتی که تغییر اسناد پس از ارائه صورت گرفته باشد وضعیت متفاوت خواهد بود؛ هرگاه سندی که بعد از ارائه تغییر نموده است قابل جایگزین شدن نباشد و یا به عبارت دیگر امکان ارائه مجدد آن وجود نداشته باشد، مسأله پیچیده خواهد بود. چراکه از یک طرف ذینفع اسناد را صحیحاً و در فرمت مقرر ارائه نموده است و از سوی دیگر، هرگاه سیستم بانک نیز از حیث مسائل فنی هیچ عیب و نقصی نداشته باشد تحمیل خسارت بر هر یک از دو طرف هیچ مبنایی نخواهد داشت. با وجود این، اثبات این موضوع که سیستم بانکی از لحاظ مسائل فنی و تکنولوژیکی آمادگی پردازش اسناد ارائه شده با ساختار و مشخصات پیش‌بینی شده در اعتبار را دارد، بر عهده بانک خواهد بود. اما در صورتی که اسناد تغییر یافته قابلیت جایگزینی را دارند بهترین راه‌حل عملی تقاضای ارائه مجدد اسناد از سوی ذینفع است.

ماده ۱۱۵ مقررات «ای.یو.سی.پی.» راه‌حل مذکور را اتخاذ کرده و مقرر می‌کند:

- «الف - در صورتی که به نظر آید اسناد الکترونیکی دریافت شده توسط بانک گشاینده، بانک تأیید کننده یا بانک تعیین شده دیگر، تغییر نموده‌اند بانک می‌تواند مراتب را به ارائه کننده اعلام و تقاضای ارائه مجدد اسناد الکترونیکی را نماید.
- ب - چنانچه بانک تقاضای ارائه مجدد اسناد الکترونیک را به عمل آورد:
۱. مدت بررسی اسناد به تعویق افتاده و از زمان ارائه مجدد آنها به وسیله ارائه کننده شروع می‌شود؛ و
 ۲. در صورتی که بانک تعیین شده، بانک تأیید کننده نباشد، بانک مزبور باید ضمن تقاضای ارائه مجدد اسناد، مراتب تعویق بررسی را نیز به بانک گشاینده و تأیید کننده اطلاع دهد؛ اما
 ۳. چنانچه همان اسناد ظرف مدت سی روز تقویمی مجدداً ارائه نشوند، بانک می‌تواند اسناد الکترونیکی را ارائه نشده تلقی نماید.
 ۴. مهلت‌های تعیین شده قابل تمدید نمی‌باشند.»

مقررات ماده فوق بدون توجه به قصور و مسامحه هر یک از طرفین اعمال می‌شود. و

اساساً وارد مسائل پیچیده مربوط به مسؤولیت و اثبات آن، که در چنین مواردی ضرورتاً مطرح می‌شود، نشده است و از این رو بین منافع بانک و ذینفع تعادل قابل قبولی ایجاد می‌نماید.

اگرچه قلمرو ماده ۱۱۵ صراحتاً به موقعیتهای پس از ارائه مربوط می‌شود ولی ارتباط نزدیکی به قبل از ارائه اسناد دارد. در شرایطی که روشن است که داده‌ها تحت کنترل بانک تغییر یافته‌اند، تعیین این نکته که تغییر قبل از ارائه بوده یا بعد از آن، ضروری است. اگر بانک یک سیستم تصدیق اسناد الکترونیک که در عرف تجاری متعارف است را در اختیار داشته باشد باید کلیه داده‌های تغییر یافته قبل از ارائه در طول فرآیند تصدیق نمایش داده شوند و به آن نقطه برگردانده شوند. عدم توانایی سیستم بانک در نمایش داده‌های تغییر یافته نشان می‌دهد که سیستم بانک از لحاظ عرف بازرگانی مناسب نبوده است. بنابراین، اثبات اینکه تغییر اسناد قبل از ارائه بوده است به عهده بانک می‌باشد.^{۴۸}

گفتار چهارم - بررسی الکترونیکی اسناد

۱. مفهوم و اهمیت بررسی الکترونیکی اسناد

احتمالاً هدف تحول به سمت ارائه الکترونیکی اسناد، اجرای سیستمهای بررسی ماشینی و خودکار مطابقت اسناد در حوزه اعتبار اسنادی می‌باشد. دلایل متعددی وجود دارد که می‌تواند پردازش رایانه‌ای و خودکار اسناد الکترونیکی مورد استفاده در عملیات اعتبار اسنادی جهت بررسی مطابقت آنها با شرایط و اعتبار را توجیه کند. از جمله این دلایل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف - پردازش الکترونیکی اسناد در مقایسه با بررسی دستی مستلزم صرف زمان و هزینه و نیروی انسانی کمتری بوده و در نتیجه از لحاظ اقتصادی با صرفه‌تر می‌باشد.

ب - از آنجایی که احتمال خطا و اشتباه در رایانه بسیار اندک است، بررسی رایانه‌ای و الکترونیکی اسناد می‌تواند بسیاری از اشتباهاتی را که در بررسی دستی به وسیله انسان ممکن است مطرح شود از بین می‌برد. و این امر در نهایت ریسک بانک را کاهش می‌دهد،

48. *Ibid.*, p. 139.

زیرا اگر بانک در مقابل ارائه اسنادی که با شرایط اعتبار مطابقت ندارند اقدام به پرداخت وجه اعتبار به ذینفع نماید و متقاضی اسناد را رد کند، بانک در مقابل متقاضی مسؤول خواهد بود.^{۴۹}

بدیهی است که سیستمهای پردازش رایانه‌ای تنها می‌توانند اطلاعات مندرج در اسناد رایانه‌ای را نسبت به شرایط اعتبار مورد ارزیابی ظاهری قرار دهند. بنابراین، مفاهیمی مانند تناقض در اسناد یا مغایرت بین اسناد و شرایط اعتبار باید اصلاح شود، چرا که سیستمهای رایانه‌ای بررسی اسناد ممکن است به سادگی قادر نباشد بین اشتباهات چاپی یا تفاوت‌های جزئی در جمله‌بندی و تناقض در محتوای اسناد تفاوت قائل شوند.

برای رسیدن به بررسی ماشینی اسناد، استانداردهای خاصی باید در مورد تمامی اسناد مورد نیاز توسعه یابد. این استانداردها باید به وسیله کلیه طرفهای قرارداد اعتبار مورد توافق و استفاده قرار گیرد. امروزه فناوری لازم برای فراهم نمودن چنین استانداردهایی وجود دارد.^{۵۰}

۲. رعایت اصول حاکم بر بررسی اسناد کاغذی در بررسی اسناد الکترونیک

بررسی اسناد ارائه شده در اعتبار اسنادی تابع اصول و قواعدی است که در عرف و رویه مربوط به اعتبارات اسنادی در طول سالها شکل گرفته و توسعه یافته‌اند. حال باید دید آیا می‌توان این اصول را در مورد بررسی الکترونیکی اسناد نیز رعایت کرد و اینکه اصول مزبور در بررسی الکترونیکی اسناد به چه صورت قابل تصور هستند.

۲-۱. اصل استقلال اعتبار^{۵۱}

قبلاً اشاره گردید که معامله اعتبار اسنادی از قرارداد پایه مستقل بوده و بانکها تنها با اسناد سروکار دارند نه با کالاها و خدمات یا سایر عملکردها.^{۵۲} یکی از نتایج این اصل این بوده است که بانک در بررسی اسناد به بررسی ظاهری اکتفا نماید و وارد واقعیاتی که اسناد

49. *Ibid.*, p. 6.

50. *Ibid.*, p. 8.

51. Autonomy of the Credit.

برای توضیح بیشتر نک: کلایو ام. اشمیتوف، ج ۲، پیشین، ص ۶۱۸.

۵۲. ماده ۴ مقررات یو.سی.پی. ۵۰۰.

مزبور نمایش می‌دهند، نشود.^{۵۳}

این قاعده در مورد بررسی اسناد الکترونیک نیز لازم‌الرعايه می‌باشد. بدین معنا که، در بررسی اسناد الکترونیک نیز صرفاً اطلاعات محتوی اسناد مزبور مورد بررسی قرار می‌گیرد و نه واقعیاتی که آنها نمایش می‌دهند. با وجود این، در بررسی اسناد الکترونیک مواردی وجود دارد که ممکن است انحراف از اصل استقلال اعتبار تصور شود.

۱-۲-۱. اشاره به سیستمهای خارجی

همانگونه که قبلاً اشاره شد، ارائه اسناد الکترونیک می‌تواند از طریق ارجاع به سیستمهای خارجی و فوق ارتباط صورت گیرد. استفاده از منابع خارجی در ارائه‌های الکترونیکی انحراف از سیستم کاغذی ارائه اسناد تلقی می‌شود. ارجاع به یک منبع خارجی در یک سند کاغذی مطابق ۵۰۰ «یوسی.پی.» غیرقابل پذیرش است و بانکداران این اقدام را مخالف رویه اعتبار اسنادی می‌دانند. ارجاع به یک منبع خارجی بر ماهیت مستقل تعهد اعتبار اسنادی و این موضوع که صحیح نیست که بانک اسناد را بر مبنای عواملی خارج از صورت ظاهر اسناد رد کند، تأثیر می‌گذارد.

بر خلاف آنچه که به نظر می‌رسد، ارجاع به منابع خارجی اصولی را که مبنای نظریه استقلال اعتبار اسنادی را تشکیل می‌دهند، تهدید نمی‌کند؛ همانگونه که اشاره شد، بررسی اسناد الکترونیکی، بررسی داده‌ها بر مبنای صورت ظاهر آنها است. بنابراین، ارجاع به منابع خارجی انحراف از اصل استقلال تلقی نمی‌شود، اگرچه بعد تازه‌ای به این اصل می‌بخشد؛ چرا که بررسی اطلاعات موجود در سیستم خارجی نیز به همان شیوه‌ای خواهد بود که در مورد اسنادی که مستقیماً به بانک ارائه شده‌اند، اعمال می‌گردد. در حالی که ممکن است منبع خارجی دربرگیرنده خصوصیتی باشد که ارتباط بین مندرجات اسناد الکترونیکی ارائه شده و واقعیاتی که آنها نمایش می‌دهند را به نحو روشن‌تری بیان می‌کند بررسی تنها به آنچه که در منبع مذکور نمایش داده شده است، بر مبنای صورت ظاهر آن و بدون توجه به اصل و مبدأ آن خواهد بود.

۲-۱-۲. پیامهای ضمیمه شده به اسناد الکترونیک

۵۳. این موضوع در ماده ۱۳ مقررات ۵۰۰ یوسی.پی. صریحاً پیش‌بینی شده است.

ممکن است اسناد الکترونیک دربرگیرنده پیغامهایی در مورد مسیر انتقال اسناد، تصدیق آنها یا تاریخهای ارسال و دریافت باشند. در این صورت بانک باید این پیغامها را نیز که به همراه اسناد الکترونیک ارائه شده‌اند، بررسی نمایند. اما بررسی این پیغامها اصل استقلال اعتبار را مخدوش نمی‌سازد، زیرا بررسی تنها شامل اطلاعات مندرج در آنها است و شامل بررسی واقعیات مربوط به قرارداد پایه نمی‌شود.

۳-۱-۲. بررسی محتوای اسناد

مفهوم «صورت ظاهر اسناد» به این معنا نیست که صرفاً اطلاعاتی که بر روی صفحه نمایش بررسی کننده ظاهر می‌شوند، مورد بررسی قرار گیرند. بررسی اطلاعات به محتوای پیش‌بینی شده برای تعیین رعایت شروط اعتبار وابسته است.^{۵۴} فرمت یک برنامه رایانه‌ای که برای نمایش اسناد الکترونیک به کار می‌رود، ممکن است اطلاعات خاصی را مخفی کرده و تنها اطلاعات مشخصی را که برای نمایش دادن برنامه‌ریزی شده‌اند، نشان دهد. برخی از این اطلاعات مخفی شده ممکن است بنا به دلایلی نیاز به بررسی داشته باشد.^{۵۵}

۲-۲. نظریه رعایت دقیق مفاد اسناد^{۵۶}

این اصل نیز که به معنای لزوم مطابقت کامل اسناد با قیود و شرایط اعتبار اسنادی است، در مورد اعتبار اسنادی الکترونیکی نیز اعمال می‌شود. البته مطابقت به معنای تحت‌اللفظی یا مطابقت دقیق و آئینه‌وار اطلاعات مندرج در اسناد کاغذی یا الکترونیکی با شرایط اعتبار موردنظر نمی‌باشد. اصولاً اشتباهات چاپی آشکار موجد مغایرت نخواهد بود. تجویز رد اسناد بر مبنای اشتباهات چاپی روشن یا مغایر نهایی که هیچ تأثیری در عملکرد سند در اعتبار اسنادی ندارد، به‌طور قابل ملاحظه‌ای موجب افزایش مغایرتها خواهد شد و تمامی مزایا و کارایی‌های مربوط به پردازش الکترونیکی اسناد را تحت الشعاع قرار خواهد داد.^{۵۷} با وجود این، اطلاعاتی که صریحاً پیش‌بینی شده که به وسیله ماشین خوانده شوند،

۵۴. مستفاد از بند ۱ قسمت الف ماده ۳۰.

۵۵. *Ibid.*, p. 105.

۵۶. Doctrine of Strict Performance.

برای توضیح بیشتر نک: کلایو ام. اشمیتوف، پیشین.

۵۷. *Ibid.*, p. 109.

مانند آدرس منابع خارجی یا کدهای دسترسی، متفاوت خواهد بود. یک اشتباه حتی در گذاشتن یک نقطه یا زدن کلید دیگر می‌تواند برای پیدا کردن آدرس یک منبع در وب یا آدرسهای الکترونیکی دیگر ایجاد مشکل نماید.^{۵۸}

علاوه بر این، مفهوم مغایرت در اسناد الکترونیک ابعاد تازه‌ای به خود می‌گیرد برای نمونه اگر در اعتبار اسنادی مقرر شده باشد که اسناد الکترونیکی باید تصدیق شوند، ارائه یک سند الکترونیک که تصدیق نشده است موجد مغایرت خواهد بود و بانک هیچ تعهدی به بررسی بیشتر آن ندارد.

۳. تقلب^{۵۹}

امروزه تقلب در معاملات اعتبار اسنادی از مهمترین مشکلات مربوط به این صنعت محسوب می‌شود. ذینفع با ارائه اسناد^{۶۰} متقلبانه و مجعول که از نظر ظاهری صحیح و مطابق شرایط اعتبار هستند، بدون اینکه کالایی ارسال کند و یا با ارسال کالایی بی‌ارزش، موفق می‌شود مبلغ اعتبار را از بانک وصول کند و از این طریق خسارات قابل ملاحظه‌ای به بانک یا خریدار وارد نماید.^{۶۱}

در اعتبار اسنادی الکترونیکی و با پیدایش وسایل و شیوه‌های متنوع برای تصدیق اسناد الکترونیک و تکنولوژی مربوط به امضاهای دیجیتال و تصدیق اصالت و تمامیت پیامها از میزان تقلب در اسناد تا حد زیادی کاسته خواهد شد. امکان تقلب در اسناد الکترونیکی مشخصی که بر اساس یک اعتبار اسنادی الکترونیکی ارائه شده‌اند از تقلب در دنیای کاغذی مشکل خواهد بود مشروط بر اینکه اقدامات لازم در جهت تصدیق آنها به اجرا در آید.

البته، این بدان معنا نیست که تقلب می‌تواند به سادگی و با استفاده از ارائه

58. *Ibid.*, p. 107.

59. Fraud.

60. Emmanuel T. Laryea, *op. cit.*

۶۱. جرم تقلب مرتبط با رایانه در ماده ۸ کنوانسیون جرائم سایبر که در ۲۳ سپتامبر ۲۰۰۱ در بوداپست به تصویب شورای اروپا رسید، اینگونه بیان شده است: «هرگونه اقدام عمدی بدون حق زیر که به قصد فریب یا دیگر هدفهای ناروا و در راستای جلب منفعت اقتصادی بدون حق برای خود یا دیگری صورت می‌پذیرد: ۱-۱ وارد کردن، تغییر، حذف یا متوقف‌سازی داده‌های الکترونیک ۱-۲ ایجاد اختلال در عملکرد یک سیستم رایانه». تقلب مورد بحث در اعتبار اسنادی الکترونیک، نوعاً بند ۱ این ماده را شامل می‌شود.

الکترونیکی اسناد از دنیای اعتبار اسنادی محو شود بلکه احتمال آن محدودتر می‌شود.^{۶۲}

نتیجه‌گیری

با مطرح شدن تجارت الکترونیک و مزایای غیرقابل اجتناب آن دو نظر در خصوص شیوه‌های جایگزین اعتبار اسنادی کاغذی مطرح گردید. دسته‌ای طرفدار حذف اعتبار اسنادی کاغذی و استفاده از روشهای پرداخت الکترونیک مانند پول الکترونیک، چک الکترونیک، کارت هوشمند و دیگر روشها می‌باشند. دسته‌ای دیگر مزایای منحصر به فرد این روش پرداخت را نادیده نگرفته و در پی تلفیق تجارت الکترونیک با اعتبار اسنادی کاغذی بر آمده‌اند و اعتبار اسنادی الکترونیک را به عنوان راهکاری مطلوب ارائه نموده‌اند. در حال حاضر برخی از بانکها بدین منظور سامانه‌هایی را بر روی شبکه اینترنت راه اندازی کرده‌اند.^{۶۳} بر خلاف این تلاشها هنوز به دلیل فقدان سیستمهای قابل قبول الکترونیکی بین بانکها و افراد متقاضی، اعتبار اسنادی به صورت کاغذی صورت می‌گیرد.^{۶۴} از لحاظ عملی، با توجه به پیشرفتهای تکنولوژیکی و اقدامات صورت گرفته، مشکل چندانی در مورد جایگزینی اعتبار اسنادی الکترونیکی با اعتبارات کاغذی وجود ندارد و تقریباً تمام مراحل عملیات اعتبار اسنادی را می‌توان به صورت الکترونیکی اجرا نمود. اگرچه تحقق اعتبار اسنادی تمام الکترونیکی احتمالاً نیاز به زمان داشته باشد؛ چرا که ابهامات قانونی و وجود برخی ریسکهای ناشناخته به خاطر فقدان تجربه در بسیاری از زمینه‌های مورد بحث مانع گرایش اولیه بانکها و مؤسسات مالی به سمت اعتبارات اسنادی الکترونیکی خواهد بود ولی پس از یک دوره کوتاه، به طور قطع رشد آن با توجه به مزایایی که به همراه دارد، بسیار سریع خواهد بود. در حال حاضر نیز برخی از بانکهای بزرگ و معتبر اروپایی و آمریکایی اقداماتی را در این راستا آغاز کرده‌اند که موفقیت آنها می‌تواند آغاز دوره اعتبارات تمام الکترونیکی محسوب شود.

62. *Ibid.*, p. 18.

63. Westpace Banking Corp., Impex Trade Banking Online, See on: www.westpace.com.au/internet/publish.nsf/content/cb+homepage.

64. Emmanuel T. laryea, *op. cit.*

JOURNAL OF LEGAL RESEARCH

VOL. VI, No. 2

2007-2

Articles

- The SC Resolution 1803: Objective Dimensions of Iran's Nuclear Rights
- Legal Relations of Parties to Electronic Letter of Credit
- Illegality of Holding more than One Public Post in Iran: With a Glance at the French Legal System
- Private Military and Security Companies and International Humanitarian Law
- The Criterion of Political Offence in French Law and Effect of Supreme Courts on It
- Non-physical Harms and Compensatory Measures: A Comparative Study

Special Issue: Traffic Law

- The Impact of the Traffic Regulations on Social Behaviors
- Insurance and Traffic Law: A Connective Relationship
- Rights and Duties of the Pedestrians
- An Overview of Legal Measures to Protect Pedestrians
- Unintentional Homicide and Wounding Resulting from Driving Faults
- United Nations and Campaign against "Global Road Traffic Crisis"

Critique and Presentation

- A Critique of the Iranian Patents Act of 2008
- Policies and Procedures of the Interpol in Combating International Drug Trafficking

ISSN: 1682-9220

S. D. I. L.
The S.D. Institute of Law
Research & Study